

ELINTARVIKEKETJUN KAUPPATAPALAUTAKUNTA

27.6.2019

SUOSITUS:

ELINTARVIKKEEN RAAKA-AINEEN ALKUPERÄN MERKITSEMINEN

Elintarvikeketjun kauppatapalautakunta suosittaa, että elintarviketeollisuus ja kauppa kiinnittävät huomiota pakattujen lihajalosteiden raaka-aineen alkuperää osoittaviin merkintöihin. Lautakunta korostaa erityisesti sitä, ettei tuotteen alkuperää osoittava merkintä tai sellaiseksi tulkittava ilmaisu saa antaa harhaanjohtavaa kuvaa tuotteen raaka-aineen alkuperästä. Raaka-aineen alkuperästä on annettava totuudenmukainen kuva niin elintarvikepakkauksessa kuin yrityksen verkkosivuillakin.

Suosituspyyntö

Elintarvikeketjun kauppatapalautakunnalta on pyydetty suositusta pakattujen elintarvikkeiden, erityisesti lihajalosteiden, raaka-aineen alkuperää osoittavista merkinnöistä tuotepakkauksissa ja yritysten verkkosivuilla.

Suosituksen pyytäjän mukaan joidenkin elintarvikkeiden pakkausmerkinnät antavat kuluttajille harhaanjohtavan kuvan raaka-aineen alkuperästä. Suosituspyynnössä viitataan esimerkiksi alkuperämerkinnän sijoitteluun tuotepakkauksessa, alkuperää osoittavan merkinnän kokoon ja siihen, että pakkauksessa saattaa olla merkintä "Valmistettu Suomessa", vaikka liha olisi peräisin muualta kuin Suomesta. Lisäksi suosituksen pyytäjän käsityksen mukaan EU:n asetusta 1337/2013 ei välttämättä noudateta.

Kuulemiset

Lautakunta on kuullut asianomaisia viranomaisia sekä kaupan ja elintarviketeollisuuden toimijoita, samoin kuin Kuluttajaliitto-Konsumentförbundet ry:tä ja Ruokatieto yhdistys ry:tä.

Asiassa kuultujen viranomaisten mukaan elintarvikkeen ja sen ainesosien alkuperämaan ilmoittamista koskevaa sääntelyä on paljon, kuten:

- elintarviketietoasetus (EU) 1169/2011;
- komission täytäntöönpanoasetus (EU) 1337/2013 tuoreen, jäädytetyn tai jäädytetyn sianlihan-, lampaan- tai vuohenlihan ja siipikarjalihan alkuperämaan tai lähtöpaikan ilmoittamisesta;
- komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2018/775 elintarvikkeen pääainesosan alkuperämaan tai lähtöpaikan ilmoittamisesta;
- elintarvikelaki (23/2006);
- maa- ja metsätalousministeriön asetus elintarviketietojen antamisesta kuluttajalle (834/2014); ja
- maa- ja metsätalousministeriön asetus eräiden elintarvikkeiden alkuperämaan ilmoittamisesta (218/2017).

Lisäksi esimerkki tulevasta sääntelystä on komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2018/775 elintarvikkeen pääainesosan alkuperämaan tai lähtöpaikan ilmoittamista koskevista säännöistä. Asetusta aletaan soveltaa 1.4.2020 alkaen.

Erään asiassa kuullun kaupan alan toimijan mukaan kauppa kiinnittää koko ajan enemmän huomiota elintarvikkeiden raaka-aineiden kotimaisuuteen, sillä kotimainen elintarvike kiinnostaa suomalaista kuluttajaa. Tästä syystä osa kaupan omista tuotemerkeistä on nimenomaan kotimaisuutta osoittavia. Lisäksi lihan alkuperästä saatetaan kertoa kuluttajalle tarkemmin kuin mihin lainsäädäntö velvoittaa. Kaupan viimeaikaisissa selvityksissä on käynyt ilmi, että joillakin yksittäisillä kaupan verkkosivuilla tuotetiedot ja tuotteen alkuperää osoittavat merkinnät ovat saattaneet johtaa kuluttajia harhaan. Havaitut virheellisyys on korjattu.

Eräiden asiassa kuultujen elintarviketeollisuuden alan toimijoiden mukaan lihan alkuperän merkitseminen tuotepakkaukseen on yksinkertaista, jos eläin kasvatetaan, teurastetaan ja jalostetaan samassa maassa. Jos tuotanto tapahtuu useammassa maassa, merkintätavat ovat monimutkaisempia. Merkintäasiat ovat haastavia myös sen vuoksi, että tuotepakkauksen pinta, johon merkinnät tehdään, on pieni. Merkintöjen tulee olla niin isolla kirjasinkoolla, että ne ovat kuluttajan luettavissa.

Lisäksi teollisuuden edustajat ovat kertoneet, että esimerkiksi kotimaisen lihan alkuperä on mahdollista selvittää jopa tilatasolle asti. Jotkut suomalaiset toimijat ilmoittavat lihan alkuperän tuotepakkauksessa tilakohtaisesti.

Teollisuuden mukaan Suomessa käytetään paljon tuotteen alkuperää osoittavia vapaaehtoisia merkkejä. Yksi niistä on Hyvää Suomesta -merkki, jonka myöntää Ruokatieto yhdistys ry. Yhdistyksen mukaan Hyvää Suomesta -merkittyjä tuotteita on noin 11 000, joista noin puolet on lihatuotteita. Alkuperämerkin

tarkoitus on helpottaa tuotteen valintaa. Merkin kriteerit edellyttävät, että lihan, maidon, munan ja kalan on oltava 100-prosenttisesti suomalaista, samoin yhden ainesosan tuotteen on oltava 100-prosenttisesti suomalaista. Usean ainesosan tuotteessa raaka-aineiden suomalaisuusasteen on oltava vähintään 75 prosenttia.

Tuotepakkauksissa saatetaan käyttää myös Avainlippu-merkkiä. Kysymyksessä olevan merkin myöntämiskriteerien mukaan merkki voidaan myöntää Suomessa valmistetulle tuotteelle, jos sen kotimaisuusaste on vähintään 50 prosenttia omakustannusarvosta laskettuna. Avainlippu-merkki ei kuitenkaan edellytä elintarvikkeen raaka-aineen suomalaisuutta.

Asiassa kuullun kuluttajajärjestön mukaan ruuan alkuperä kiinnostaa kuluttajaa. Esimerkiksi Suomi syö - tutkimus osoittaa, että ruuan kotimaisuus on kuluttajalle tärkeä. Tästä syystä kuluttaja lähtökohtaisesti valitsee mielellään kotimaisen elintarvikkeen, mutta käytännössä myös tuotteen hinta vaikuttaa ostopäätökseen. Ruokatieto yhdistys ry:n mukaan kuluttaja käyttää elintarvikkeen valintaan ostotilanteessa keskimäärin 3-4 sekuntia. Yhdistyksen tutkimuksen mukaan kuluttajan mielessä raaka-aineen tuotantomaa ja tuotteen valmistusmaa sekoittuvat helposti.

Elintarvikeketjun kauppatapalautakunnan arvio asiasta

Elintarvikeketjun kauppatapalautakunta toteaa aluksi, että lihan ja lihajalosteiden alkuperää koskevaa kansallista ja EU-tason lainsäädäntöä on verraten runsaasti. Sääntely on yksityiskohtaista. Säännökset vaihtelevat muun muassa sen mukaan, millaisesta ja minkä ikäisestä eläimestä on kysymys, missä tuote on valmistettu ja onko kysymys lihasta sellaisenaan vai lihasta elintarvikkeen ainesosana.

Asiassa esitetyn selvityksen perusteella lautakunta toteaa, että suomalainen kuluttaja on kiinnostunut lihan alkuperästä ja lähtökohtaisesti kotimaisia tuotteita suositaan. Kaiken kaikkiaan lihan toimitusketjut ovat kuitenkin pitkiä, joten käytännössä lihan tarkka alkuperämerkintä ei ole aina mahdollista. Eläin saattaa syntyä yhdessä maassa, jonka jälkeen se mahdollisesti kasvatetaan toisessa maassa ja teurastetaan kolmannessa maassa. Tämän jälkeen saattaa vielä seurata jalostaminen neljännessä maassa ja lopputuotteen myyminen viidennessä maassa. On myös mahdollista, että eläin kasvatetaan ja tuote valmistetaan useammassa kuin yhdessä maassa.

Asiassa on myös otettava huomioon, että tuotepakkauksissa alkuperää osoittavia merkintöjä varten käytettävissä oleva tila on pieni. Pakkausmerkinnöissä on lihan alkuperän ohella ilmoitettava monia muitakin asioita, kuten ainesosaluettelo, allergioita ja intoleransseja aiheuttavat aineet, sisällön määrä, vähimmäissäilyvyysaika, tuotteen ravintoarvo sekä vastuussa olevan elintarvikealan toimijan nimi ja

osoite. Lisäksi valmiiksi pakatun elintarvikkeen pakolliset pakkausmerkinnät on kaksikielisessä kunnassa myytäviin tai muuten luovutettaviin elintarvikkeisiin tehtävä sekä suomen että ruotsin kielellä.

Lautakunta kiinnittää alan toimijoiden huomiota siihen, että elintarvikelain 9 §:n mukaan elintarvikkeen pakkauksessa on annettava totuudenmukaiset tiedot elintarvikkeesta. Totuudenvastaisella tiedolla tarkoitetaan tietoa, joka ei ole yhdenpitävä mitattavissa ja todistettavissa olevan tosiasian kanssa. Mainitun säännöksen mukaan elintarvikkeesta ei saa antaa myöskään harhaanjohtavia tietoja.

Harhaanjohtavuus on käsitteenä totuudenvastaisuutta laajempi. Tieto on harhaanjohtava silloin, kun se on sinänsä oikea, mutta sen esittämistapa tai esittämisyyhteys tekee siitä kuluttajan kannalta harhaanjohtavan. Esimerkiksi epäolennaisten seikkojen korostaminen tuotepakkauksessa voi olla harhaanjohtavaa. Pakkauksessa käytetty ilmaisu voi johtaa harhaan, vaikka itse teksti sisältäisi oikean tiedon. Esimerkiksi yksittäinen sana, symboli tai kuva, kuten Suomen lippu, vaakuna, kartta tai maisema, saattaa johtaa kuluttajaa harhaan tuotteen raaka-aineen alkuperän osalta. Harhaanjohtavuutta arvioitaessa otetaan huomioon kaikki asiaan vaikuttavat seikat, joita ovat esimerkiksi pakkausmerkintöjen sijainti, koko, väri, asettelu, havaittavuus ja käytettyjen ilmaisujen ymmärrettävyys. Pakkauksesta saatava kokonaisvaikutelma on ratkaiseva. Arviointi tehdään aina tapauskohtaisesti.

Lautakunta toteaa vielä, että elintarvikepakkauksen merkintä "Valmistettu Suomessa" saattaa olla perusteltu, vaikka esimerkiksi ainesosana olevan lihan alkuperämaa ei ole Suomi. Yksittäistapauksessa "Valmistettu Suomessa" -merkintä saattaa kuitenkin olla harhaanjohtava, sillä raaka-aineen alkuperä ja tuotteen valmistusmaa menevät helposti sekaisin.

Lautakunta esittää suosituksenaan, että elintarviketeollisuus ja kauppa kiinnittävät huomiota erityisesti pakattujen lihajalosteiden raaka-aineen alkuperää osoittaviin merkintöihin. Koska merkinnät vaikuttavat kuluttajan ostopäätökseen, niiden tulee olla totuudenmukaisia eivätkä ne saa johtaa kuluttajaa harhaan. Asiassa on olennaista se, miten kuluttaja ymmärtää merkinnät pikaisella silmäyksellä. Toimijoiden on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että kuluttajan tulee voida ymmärtää merkintä muutamassa sekunnissa ostopäätöstä tehdessään. Raaka-aineen alkuperästä on annettava totuudenmukainen kuva niin elintarvikepakkauksessa kuin yrityksen verkkosivuillakin.

Suosituspyynnössä esitetty huomioon ottaen lautakunta toteaa lopuksi selvyyden vuoksi, että komission täytäntöönpanoasetus (EU) 1337/2013 ei koske lihajalosteita, vaan tuoretta, jäädytettyä tai jäädytettyä sian, lampaan, vuohen tai siipikarjan lihaa. Sen sijaan maa- ja metsätalousministeriön asetus 218/2017 koskee mitä tahansa elintarviketta, jonka raaka-aineena on käytetty lihaa. Mainitun maa- ja metsätalousministeriön asetuksen 4 § koskee elintarvikkeen ainesosana käytetyn lihan alkuperämaan ilmoittamista. Kysymyksessä olevan säännöksen mukaan ainesosana käytetyn lihan alkuperämaa on

KESKUS- KAUPPAKAMARI

ilmoitettava merkinnöin, joista ilmenee kasvatus- ja teurastusmaa. Kysymyksessä olevaa asetusta sovelletaan vain Suomessa valmistettuihin valmiiksi pakattuihin elintarvikkeisiin. Asetuksen mukaan Hyvää Suomesta -merkkiä käytettäessä tietoa ainesosan alkuperämaasta ei tarvitse erikseen ilmoittaa. Asetus on määräaikainen ja se on voimassa 31.3.2020 asti.

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet elintarvikeketjun kauppapalautakunnan puheenjohtaja professori Kari Hoppu ja jäsenet varatuomari Risto Airikkala, insinööri Ilkka Mäkelä, toimitusjohtaja Gun Marit Nieminen ja toimitusjohtaja Hannu Pellinen.

Kari Hoppu
puheenjohtaja

Paula Paloranta
sihteeri